

บทที่ 2

การพัฒนาประเทศเวียดนามหลังรวมประเทศปี 1976 จนถึงปัจจุบัน

ในบทที่สองนี้ผู้วิจัยจะศึกษาการพัฒนาประเทศของประเทศเวียดนามโดยเน้นทางด้านการพัฒนาระบบเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ช่วง คือ การพัฒนาประเทศหลังรวมเวียดนามเหนือ-ใต้ (1976-1985) การพัฒนาประเทศหลังประกาศปฏิรูปเศรษฐกิจได้ย่ (ปี 1986) การพัฒนาทางด้านการเมืองของประเทศเวียดนาม และในส่วนสุดท้ายของบทผู้ศึกษาจะอธิบายข้อมูลพื้นฐานของประเทศเวียดนามในปัจจุบัน

การพัฒนาประเทศหลังรวมเวียดนามเหนือ-ใต้ (1976-1985)

2 ทศวรรษหลังการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพเจนีวาในปี 1954 เศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม หรือเวียดนามเหนือ และสาธารณรัฐเวียดนาม หรือเวียดนามใต้ มีการพัฒนาไปในทิศทางที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ในขณะที่เวียดนามเหนือพยายามสร้างระบอบสังคมนิยม ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและการเมือง เวียดนามใต้อีกก็เลือกระบบทุนนิยมเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ ความแตกต่างของระบบเศรษฐกิจทั้ง 2 แบบ นี้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนามหลังการรวมประเทศปี 1975 เพื่อให้เข้าใจการพัฒนาประเทศเวียดนามอย่างเป็นระบบจะขอแยกส่วนสำหรับการอธิบาย และเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นความจำเป็นในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจในช่วงหลังปี 1986

แม้ว่าเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้จะมีทิศทางการพัฒนาที่แตกต่างกัน แต่การพัฒนาเศรษฐกิจ 2 ระบบใน 2 ประเทศ มีลักษณะร่วมกัน 4 ประการ คือ¹

การพึ่งพาความช่วยเหลือจากต่างประเทศอย่างสูง

การบริโภคที่สูงกว่าการผลิตภายในประเทศ

¹ ศรีประภา เพชรมีศรี, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองเวียดนาม, (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), น.33.

การขาดดุลงบประมาณ

การขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ

ลักษณะดังกล่าว เป็นอุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาหลังการรวมประเทศเมื่อปี 1975 และเมื่อประกอบกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจที่ผิดพลาดทำให้สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามซึ่งได้รับการสถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนกรกฎาคม 1976 ต้องประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การรวมประเทศเมื่อปี 1975 หมายถึงการรวมระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน 2 ระบบเข้าด้วยกัน ภาระสำคัญของรัฐบาลใหม่ คือการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในเวียดนามได้ให้เป็นระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ซึ่งเวียดนามเหนือได้พัฒนาในส่วนเหนือของประเทศมานานกว่า 2 ทศวรรษ แต่สำหรับการรวมประเทศในขณะที่มีปัญหานั้นดูเหมือนว่าจะเป็นการที่หนักมากสำหรับเวียดนามในขณะนั้น แต่อย่างไรก็ตาม การรวมประเทศก็สำเร็จลงแม้จะมีปัญหาต่าง ๆ มากมายก็ตาม เช่น ความเสียหายที่เกิดจากภาวะสงครามอันยืดเยื้อในตอนใต้ของประเทศ ผลจากการทิ้งระเบิด การไหลเข้าของเงินดอลลาร์และสินค้าอุปโภคบริโภคในหัวเมือง มีผลทำให้ความสมดุลทางเศรษฐกิจถูกทำลายไป นอกจากนั้นแล้วปัญหายิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเศรษฐกิจของเวียดนามต้องรอคอยความช่วยเหลือจากต่างประเทศอย่างสูงดังที่กล่าวไปข้างต้น

แม้ว่าจะมีปัญหาที่ชัดเจน แต่ดูเหมือนว่าเวียดนามจะมุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมนิยมในประเทศอย่างรวดเร็ว วันที่ 2 กรกฎาคม 1976 สภาแห่งชาติ ซึ่งได้รับเลือกตั้งเมื่อเดือนเมษายน 1976 ได้ประชุมร่วมกันเป็นครั้งแรก ในการประชุม Le Duan เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนามประกาศว่า “เวียดนามจะเร่งก้าวสู่ความเป็นสังคมนิยมโดยไม่ชักช้า เวียดนามตอนเหนือจะเป็นตัวอย่างสำหรับเวียดนามตอนใต้ และจะสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่ทันสมัย ในขณะที่เวียดนามตอนใต้จะเร่งปรับเปลี่ยนไปสู่สังคมนิยมไปพร้อม ๆ กัน”²

Le Duan เน้นว่า การพัฒนาระบบสังคมนิยมวางอยู่บนพื้นฐานการปฏิวัติ 3 ประการ ซึ่งแยกออกจากกันไม่ได้ คือการปฏิวัติความสัมพันธ์ทางการผลิต การปฏิวัติวิทยาศาสตร์และ

² Ward Richard E., *Vietnam United at last*, in *The Guardian*, 14 July, 1976. อ้างใน ศรีประภา เพชรมีศรี, *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองเวียดนาม*, (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), น.36.

เทคโนโลยีและการปฏิวัติวัฒนธรรมและอุดมการณ์ การนำหลักการการปฏิวัติสามประสานมาใช้ หมายถึง การทำลายระบบทุนนิยมในเวียดนามตอนใต้ การสร้างความทันสมัยให้กับเศรษฐกิจ และการกำจัดเหล่าปฏิกิริยาทางความคิด การดำเนินนโยบายดังกล่าวในเวียดนามตอนใต้ คือการเวนคืนที่ดินมาเป็นของรัฐ การโอนวิสาหกิจทุนนิยมของเอกชนมาเป็นของรัฐ และการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐด้วยการตั้งสหกรณ์การเกษตรและอาชีพอิสระ พร้อมทั้งปรับทิศทางของวิสาหกิจเอกชนไปสู่วิสาหกิจผสมหรือของรัฐ นโยบายข้างต้น ได้รับการตอกย้ำในแผนพัฒนาฯ 5 ปี (1976-1980) ในการประชุมสมัชชาใหญ่ครั้งที่ 4 เมื่อเดือน ธันวาคม 1976

เพื่อให้การปรับเปลี่ยนเศรษฐกิจเป็นไปอย่างสะดวก รัฐบาลใหม่ก็เริ่มปรับโครงสร้างการบริหารให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เริ่มต้นด้วยการปฏิรูปเขตการปกครองประเทศในระดับจังหวัดเสียใหม่ โดยการรวมกลุ่มจังหวัดเข้าด้วยกัน คือทางเหนือลดลงเหลือ 16 จังหวัด และทางตอนใต้ลดลงเหลือ 19 จังหวัด นอกจากจังหวัดเหล่านี้แล้ว ยังมีเขตการปกครองซึ่งการบริหารขึ้นอยู่กับรัฐบาลกลางโดยตรง คือ Hanoi และ Hai Phong ทางเหนือ และ Saigon (เปลี่ยนชื่อเป็น Ho Chi Minh City) และ Vung Tao ทางตอนใต้ คอมนูนรวมตัวกัน 488 อำเภอ โดยมีการบริหารเชื่อมโยงเข้ากับองค์การบริหารของจังหวัดและส่วนกลาง³ ซึ่งมีหน้าที่รวบรวมผลผลิตทางการผลิตทางการเกษตร เก็บภาษี จัดสรรงบประมาณ และการลงทุน เป็นต้น

นโยบายเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นมีข้อดีในแง่ที่สามารถช่วยให้รัฐดำเนินเศรษฐกิจไปตามแนวทางที่รัฐได้วางเป้าหมายไว้ นั่นคือ การพัฒนาอุตสาหกรรมในขณะเดียวกันก็สามารถสนับสนุนนโยบายทางสังคมที่มีเป้าหมายหลักคือทำให้สิ่งจำเป็นที่ประชาชนต้องการ รวมทั้งการแก้ปัญหาที่ถูกทิ้งไว้หลังสงคราม

แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลต่างก็พยายามที่จะพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศหลังการรวมประเทศ แต่ก็มีปัญหาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมหลังปี 1975 กล่าวคือ นโยบายเศรษฐกิจดังกล่าวไม่ได้สร้างแรงกระตุ้นให้เกิดการผลิตทั้งในระดับของแต่ละปัจเจก หรือในองค์กรธุรกิจและวิสาหกิจ ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ไม่มี

³ Marrie-Sybille de Vienne, L'economie du Vietnam (1955-1995) bilan et prospective, Paris, CHEAM, 1994, p.21. อ้างใน ศรีประภา เพชรมีศรี, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองเวียดนาม, (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), น.38.

ที่ว่างสำหรับการริเริ่มของเอกชนแต่ละคน ไม่มีความกระตือรือร้นในเชิงธุรกิจในองค์กรทางเศรษฐกิจของรัฐ แต่แม้มาตรฐานการพัฒนาต่ำ กลับดูเหมือนว่าจะมีการกระจายผลผลิตที่สามารถประกันความเป็นอยู่ระดับหนึ่งของประชาชนในสังคมได้ นโยบายดังกล่าวสามารถทำให้เห็นความเท่าเทียมในการได้รับการสนับสนุนหรือสวัสดิการจากรัฐ แต่ไม่ใช่ในนโยบายจูงใจ หรือให้ผลตอบแทนแก่ผู้ที่ต้องการสร้างความมั่งคั่งให้กับประเทศและผู้ที่มีความสามารถหรือความตั้งใจในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

นอกจากนั้น การลดลงของความช่วยเหลือจากต่างประเทศ นับตั้งแต่ช่วงปี 1979-1980 เป็นต้นมา ทำให้เห็นจุดอ่อน และความล้าหลังของนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ และการดำเนินงานขององค์กรทางเศรษฐกิจของรัฐมากขึ้น และชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการหาแนวทางพัฒนาใหม่ ซึ่งในที่สุดผู้นำเวียดนามก็นำมาใช้ตั้งแต่ปลายปี 1979 เป็นต้นมา และด้วยความหวังที่ตั้งไว้สูงยิ่งกับความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่เปลี่ยนผ่านจากภาวะสงครามสู่ภาวะสันติภาพ นักวางแผนจึงวางเป้าหมายที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงและไม่สามารถบรรลุได้ เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้จนถึงปี 1980 จึงเกิดแนวคิดที่จะให้มีการปฏิรูปที่สำคัญ 4 ประการขึ้น คือ⁴

1. ธุรกิจขนาดเล็กและกิจกรรมทางเศรษฐกิจในครอบครัว ซึ่งมีผลผลิตลดลงอย่างชัดเจน กลายเป็นเป้าหมายหลักที่รัฐจะทำการปฏิรูป ทบทวนนโยบายและกิจกรรมในส่วนกลางคือองค์กรที่เป็นเครื่องมือของรัฐ ผลซึ่งได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า มีการนำรูปแบบการดำเนินเศรษฐกิจแนวใหม่มาทดลองใช้และการแทรกแซงในเศรษฐกิจโดยตรงของรัฐให้ผ่อนคลายลง

2. รัฐอนุญาตให้วิสาหกิจของรัฐดำเนินการผลิตนอกเหนือจากที่รัฐกำหนดไว้ในแผนได้พร้อมๆ กับการให้เสรีทางการผลิต รัฐยังคงผูกขาดในส่วนของการผลิตสินค้าบางชนิดให้เสรีในการแลกเปลี่ยนและการถ่ายเทสินค้ามากขึ้นด้วยการปรับราคาครั้งใหญ่ถึงสองครั้ง คือ ในเดือนตุลาคม 1981 และตุลาคม 1985 โดยมีเป้าหมายที่การลดช่องว่างระหว่างราคาที่เป็นผู้กำหนดกับราคาตลาด นอกจากนั้นภาคธุรกิจยังได้รับอนุญาตให้ซื้อและขายวัตถุดิบ เครื่องมือเครื่องจักรในตลาดเสรีได้ ในด้านการค้าระหว่างประเทศมีบริษัททั้งในส่วนกลางและสาขาสามารถดำเนินการนำเข้าและส่งออกสินค้าได้มากขึ้น

⁴ ศรีประภา เพชรมีศรี, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองเวียดนาม, (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ, 2542), น.38.

3. การเปลี่ยนแปลงนโยบาย บังคับใหม่ ๆ หลายประการเกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจแบบเก่า การเปลี่ยนแปลงมีผลถึงเศรษฐกิจมหภาคเป็นอย่างไร รัฐวิสาหกิจ และวิสาหกิจร่วม ซึ่งเดิมไม่มีสิทธิในการตัดสินใจ แต่ต้องรอคำสั่งจากหน่วยงานของรัฐที่มีสายการบังคับบัญชาเหนือขึ้นไปเท่านั้น สามารถพัฒนาความสัมพันธ์เชิงราบมากขึ้น โดยมีพื้นฐานความต้องการของตลาด การตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิตสามารถทำได้ระดับหนึ่ง เมื่อมีการดำเนินงานตามแผนที่รัฐวางไว้แล้ว ส่วนวิสาหกิจเอกชน และธุรกิจขนาดเล็กในครัวเรือนก็พัฒนาขึ้น เพื่อสนองความต้องการของเศรษฐกิจที่ขยายตัวมากขึ้น

4. เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในระดับเศรษฐกิจมหภาค สถาบัน และเครื่องมือทางเศรษฐกิจก็ต้องเปลี่ยนตาม การปฏิรูประบบราคาเงินเดือน การเงิน การคลัง กลายเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันในหมู่ผู้บริหาร พร้อมกันนั้น ก็มีการปรับปรุงเกี่ยวกับทิศทางการค้า การเปิดเสรีทางราคา และการขาดดุลงบประมาณ

อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงการปฏิรูปกลไกต่าง ๆ ที่มีหน้าที่ดำเนินการทางเศรษฐกิจมิได้ก่อให้เกิดผลตามที่คาดไว้ แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงในระยะต้น จะช่วยให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจฟื้นตัวได้ระดับหนึ่ง แต่ยังมีจุดอ่อนหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐยังคงรักษาระบบการบริหารการจัดการ รวมทั้งการอุดหนุนแก่วิสาหกิจที่รัฐเป็นเจ้าของ ในขณะที่แทบไม่ให้ความสนใจกับการพัฒนาประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ และไม่สามารถประกันเสถียรภาพทางเศรษฐกิจระดับมหภาคได้ สิ่งที่น่าประหลาดคือ อัตราเงินเฟ้อที่พุ่งสูง การปรับเครื่องมือทางเศรษฐกิจ เช่น ระบบภาษีเงินได้อัตราคงที่ ฯลฯ เป็นไปอย่างไม่เป็นระบบนัก

ลักษณะข้างต้น แสดงให้เห็นปัญหาบางประการในการปรับเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจ ผลก็คือ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นในบางส่วนของเศรษฐกิจ แต่อาจกล่าวได้ว่าเวียดนามประสบความล้มเหลวทางเศรษฐกิจหลังการรวมประเทศ ซึ่งแม้เอกสารทางการของเวียดนามก็ยอมรับในข้อนี้ โดยชี้ว่า นับตั้งแต่ปี 1975 รัฐบาลเวียดนามไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นไปตามแผนฯ 5 ยิ่งไปกว่านั้น ยังผลักดันเวียดนามไปสู่วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่สะท้อนใน 6 ส่วนด้วยกัน คือ⁵

1. อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่ำมาก หรือ ในความเป็นจริงไม่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเลยในช่วง 10 ปี

⁵ เรืองเดียวกัน, น.53.

2. ขาดความสมดุลระหว่างรายได้และรายจ่าย ระหว่างการส่งออกสินค้าออกและการนำเข้าสินค้าเข้า

3. รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ซึ่งทำให้มีการพึ่งพิงแหล่งความช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นอย่างสูง แม้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศจะสูงถึง 38.2% ของงบประมาณประเทศในช่วงปี 1975-1980 และเฉลี่ยประมาณ 19-29% ในช่วงปี 1981-1985 แต่การขาดดุลงบประมาณยังสูงถึง 18.1% ในปี 1980 และ 36.6% ในปี 1985

4. ความสามารถในการผลิตและการลงทุนอยู่ในระดับต่ำมาก โดยทั่วไปแล้ววิสาหกิจและอุตสาหกรรม สามารถผลิตได้เพียงประมาณครึ่งหนึ่งของกำลังการผลิต สภาพการผลิตของแรงงานและคุณภาพของผลผลิตลดลง มีความขาดแคลนอาหาร สินค้าอุปโภค บริโภคเป็นอย่างมาก

5. ภาวะเงินเฟ้อที่รุนแรง และราคาสินค้าที่ไม่อาจควบคุมได้ ในปี 1985 แม้จะมีการปฏิรูประบบราคา ค่าจ้าง และค่าเงิน แต่ไม่อาจแก้ปัญหาได้ อัตราเงินเฟ้อขึ้นสูงสุดในปี 1986 โดยดัชนีราคาสูงถึง 774.4%

6. การกระจายผลผลิตที่ผลิตได้เป็นไปอย่างไร้ระเบียบ และราคาสินค้าที่สูงขึ้นมีผลเสียต่อการผลิต การดำรงชีวิตของประชาชนและสภาพสังคม

จะเห็นได้ว่าหลังมีการรวมประเทศทั้งทางการเมืองและการเมือง รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามก็พยายามรวมระบบเศรษฐกิจสองระบบเข้าเป็นระบบเดียวกันอย่างเร่งรีบ โดยใช้รูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งเคยใช้ในเวียดนามเหนือที่เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีพื้นฐานของการวางแผนมาจากส่วนกลางถูกนำมาใช้กับเวียดนามใต้ แม้เวลาจะเปลี่ยนผ่านไปหลายปี แต่ระบบเศรษฐกิจดังกล่าวยังคงสร้างปัญหาหนักใจให้กับรัฐบาลเวียดนามอยู่ตลอดเวลาตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จนในที่สุด เลขาธิการพรรคฯในขณะนั้นคือ Nguyen Van Linh ออกมายอมรับถึงความผิดพลาดในการนำระบบการพัฒนาเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมมาใช้ระบบเศรษฐกิจและกลไกการบริหาร และเป็นที่มาของการประชุมสมัชชาใหญ่ครั้งที่ 6 ที่จะประชุมกันเพื่อตัดสินนโยบายทางเศรษฐกิจที่จะดำเนินต่อไปในอนาคต

หากพิจารณาถึงแผนการพัฒนาประเทศเวียดนามตั้งแต่เวียดนามประกาศรวมประเทศ จะสังเกตได้ว่าไม่มีการกล่าวถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เลย แต่รัฐบาลเวียดนามจะเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และให้ความสำคัญสูงสุดกับการพัฒนาการเกษตร

การพัฒนาประเทศหลังประกาศปฏิรูปเศรษฐกิจโดย เมย์ (ปี 1986)

จากความผันผวนทางเศรษฐกิจนับแต่การรวมประเทศภายใต้ระบบสังคมนิยมเรื่อยมาผนวกเข้ากับปัญหาเงินเฟ้ออย่างรุนแรงใน ค.ศ. 1985 รวมทั้งการที่รัฐบาลเลิกจ่ายเงินอุดหนุนระบบปันส่วนอาหารแก่คนงานและลูกจ้างของรัฐ ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลต้องเร่งมือแก้ไข ตลอดครึ่งแรกของทศวรรษ 1980 ที่เศรษฐกิจของเวียดนามเผชิญกับปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคได้ไม่พอกับความต้องการ การกระจายสินค้าไม่ทั่วถึง ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนเวียดนามโดยทั่วไปอย่างมาก ปัญหาเศรษฐกิจที่รุมเร้าประเทศผลักดันให้พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามต้องหาทางแก้ไขอย่างจริงจัง ดังนั้น ในการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคครั้งที่ 6 ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1986 จึงได้หยิบยกเรื่องการปฏิรูปประเทศมาพิจารณากันอย่างจริงจัง นายเหงวียน วัน ลินห์ (Nguyen Van Linh) สมาชิกพรรคระดับสูงซึ่งนิยมการปฏิรูปได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค รวมทั้งผู้นำพรรคหลายคนตระหนักถึงปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมือง ทำให้การประชุมสมัชชาแห่งชาติครั้งนี้ อนุมัติแผนการปฏิรูปประเทศที่เรียกว่า นโยบายโดย เมย์ (Doi แปลว่าเปลี่ยน Moi แปลว่าใหม่ เมื่อรวมกันจึงมีความหมายว่า การปฏิรูปหรือการปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง) การปฏิรูปดังกล่าวเน้นที่เศรษฐกิจเป็นหลักด้วยความเชื่อว่าความมั่นคงทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่ความมีเสถียรภาพทางการเมืองและสังคม หัวใจสำคัญของการปฏิรูปเศรษฐกิจอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงสำคัญ 3 ประการ คือ⁶

1. การเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตที่จะลดการควบคุมจากส่วนกลางลง และอาศัยกลไกตลาดมากขึ้น

2. การปรับปรุงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

3. การปรับปรุงความคิดและอุดมการณ์ของคนในสังคม

นอกจากนี้ ที่ประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคครั้งที่ 6 ได้อนุมัติแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระยะห้าปีฉบับที่ 4 (ค.ศ. 1986-1990) ที่ชี้ให้เห็นความพยายามแก้ไขข้อผิดพลาดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่าน ๆ มาซึ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักจนเศรษฐกิจของ

⁶ สูด จอนเจดลิน, ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), น.281.

ประเทศเสียสมดุลเป้าหมายสำคัญของแผนพัฒนาฉบับที่ 4 เน้นถึง 3 เป้าหมายสำคัญ ๆ คือ⁷

1. การพัฒนาเศรษฐกิจภาคเกษตรกรรมเป็นหลักและการพัฒนาอุตสาหกรรมและสาธารณูปโภคพื้นฐานเป็นรอง การพัฒนาอุตสาหกรรมและสาธารณูปโภคพื้นฐานต้องทำเพื่อส่งเสริมและเกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร ส่วนเป้าหมายหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรมี 3 ประการ คือ การเพิ่มผลผลิตข้าวและธัญญาหาร การเพิ่มผลผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค และการเพิ่มสินค้าส่งออกทางการเกษตร ทั้งนี้เพราะที่ผ่านมารัฐบาลไม่สามารถผลิตข้าวและสินค้าอุปโภคบริโภคที่เพียงพอแก่ความต้องการของประชาชน ซึ่งส่งผลให้ประสิทธิภาพของแรงงานการผลิตลดลงด้วย

2. ในขณะที่รัฐบาลมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาความเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการใช้กลไกการตลาด แต่ก็มีเป้าหมายที่จะป้องกันและรักษาระบบสังคมนิยมไว้ด้วย โดยทางรัฐบาลมองว่าการคงอยู่ของระบบสังคมนิยมไม่ควรจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเติบโตด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว พรรคคอมมิวนิสต์จึงแบ่งการพัฒนาเศรษฐกิจออกเป็นสองภาคอย่างชัดเจน คือการพัฒนาเศรษฐกิจของภาครัฐและภาคเอกชน โดยในส่วนของเอกชนนั้น สมัชชาแห่งชาติครั้งที่ 6 ให้การรับรองเสรีภาพของเอกชนในการตัดสินใจทางการผลิตทั้งระดับรายย่อยและการรวมกลุ่มการผลิตในท้องถิ่น โดยส่วนกลางจะลดบทบาทในการวางแผนและการตัดสินใจ

3. การขยายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ พรรคต้องการที่จะขยายการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจในระดับนานาชาติ แต่ควรสังเกตว่า สมัชชาแห่งชาติครั้งที่ 6 ยังคงเน้นความร่วมมือกับกลุ่มประเทศสังคมนิยมในค่ายสหภาพโซเวียต แต่หลังจากต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาเมื่อสหภาพโซเวียตและค่ายสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกล่มสลาย เวียดนามเริ่มปรับระบบเศรษฐกิจให้เป็นแบบเสรีนิยมมากขึ้น รวมทั้งพยายามมีส่วนร่วมร่วมกับประชาคมเศรษฐกิจระดับนานาชาติมากขึ้น เช่น เข้าเป็นสมาชิกสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ใน ค.ศ.1998 การเข้าเป็นสมาชิกองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (APEC) ใน ค.ศ.2006 หรือการเข้าเป็นสมาชิกเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) และใน ค.ศ.2007 เวียดนามจะเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO) โดยรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์หวังว่าการร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับนานาชาติจะช่วยเปิดตลาดภายนอกให้แก่เวียดนาม รวมทั้งกระตุ้นให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่ประเทศอันจะเป็นผลให้เศรษฐกิจของเวียดนามขยายตัวมากขึ้น

⁷ เรื่องเดียวกัน, น.282-289.

หลังจากการประชุมสมัชชาแห่งชาติครั้งที่ 6 แล้ว พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามยังได้จัดประชุมคณะกรรมการกลางพรรคอีกหลายครั้งเพื่อหาทางนำนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจมาปฏิบัติ เช่น ในต้นปี ค.ศ.1987 ได้ทดลองนำเอาระบบตลาดเสรีมาใช้ตามเมืองใหญ่ ยกเลิกการกำหนดราคาสินค้าจากส่วนกลาง ปล่อยให้กลไกตลาดมีบทบาทมากขึ้น นอกจากนี้ยังพิจารณากฎหมายต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการลงทุนของต่างชาติ รวมทั้งปัญหาการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นต้น แต่ขณะที่การรับเอากลไกตลาดและเสรีนิยมทางเศรษฐกิจมาใช้ ทางพรรคก็ยังวิตกว่าจะขัดกับหลักการสังคมนิยมและอาจเกิดผลเสียตามมา ดังนั้น ในเดือนธันวาคม 1987 คณะกรรมการกลางพรรคจึงได้ประชุมและวางแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคปฏิรูปด้วยวิธีการ 4 วิธีการ ดังนี้

1. จะเน้นการพัฒนาผลผลิตที่สำคัญ การผลิตอาหารทั้งธัญพืชและไม่ใช่อธัญพืช การผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคและการพัฒนาการส่งออก

2. เปลี่ยนวิธีคิดทางเศรษฐกิจไปเน้นเรื่องต้นทุนกำไรมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะค่อย ๆ สร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น เกษตรกรจะได้รับปัจจัยการผลิตและสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีราคาคงที่และได้รับอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลจะกำกับการป้องกันการปั่นสินค้าทางการเกษตรให้เกษตรกร

3. การสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจที่ภาครัฐเป็นเจ้าของในขณะที่ยังได้รับผลประโยชน์จากเศรษฐกิจนอกภาครัฐ รัฐยืนยันว่ากิจการของรัฐในส่วนที่สำคัญจะยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐต่อไปแม้ว่าการดำเนินการเหล่านั้นจะขาดทุน แต่ขณะเดียวกัน รัฐก็ส่งเสริมกิจการนอกภาครัฐ โดยรัฐจะยอมรับการดำเนินธุรกิจภาคเอกชนทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคล พร้อมทั้งให้การกำกับการสิทธิเหนือทรัพย์สิน การถือครองที่ดินระยะยาว การรับทอดมรดก และการได้มาซึ่งรายได้ที่ถูกต้องตามกฎหมายของผู้ประกอบธุรกิจนอกภาครัฐ

4. ใส่ใจต่อปัญหาสังคมโดยเฉพาะปัญหาการว่างงาน รัฐพยายามจัดหางานให้แก่คนที่ยังไม่มียานแน่นอน ในระยะต่อมา รัฐยังบรรจุมาตรการแก้ไขปัญหาความยากจนและความอดอยากเข้าไว้ในแผนพัฒนาประเทศด้วย

กล่าวได้ว่า นับแต่ ค.ศ.1986 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เวียดนามก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการปฏิรูปอย่างแท้จริง แม้ว่าตลอดระยะเวลาตั้งแต่ ค.ศ.1986 มีหลายครั้งที่ผู้นำระดับสูงในพรรคสายที่เคร่งครัดในอุดมการณ์สังคมนิยมจะมีที่ท่าไม่ไว้ใจการปฏิรูป โดยเฉพาะการเติบโตของเศรษฐกิจ การตลาดและเสรีนิยมว่าจะมีผลบั่นทอนอุดมการณ์สังคมนิยมให้อ่อนแอลง แต่กระแสการปฏิรูปและผลสำเร็จของการปฏิรูปทางเศรษฐกิจก็รวดเร็วเกินกว่าการที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมในพรรคจะสามารถหยุดยั้งไว้ได้ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ ตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น อัตราการ

เติบโตของผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (GDP) เติบโตขึ้นเกือบทุกปี ตั้งแต่ปี 2001 GDP ร้อยละ 5.8 ปี 2002 ร้อยละ 6.4 ปี 2003 ร้อยละ 7.1 ปี 2004 ร้อยละ 7.5 ปี 2005 ร้อยละ 7.6 และปี 2006 ร้อยละ 7.6⁸

การพัฒนาทางการเมืองของประเทศเวียดนาม

จากอดีตที่ผ่านมาการเมืองของเวียดนามนั้นค่อนข้างมีความชัดเจนในแง่ของระบอบการปกครองเพราะเวียดนามใช้การปกครองระบบสังคมนิยม โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับที่สามในปี 1980 หลังรวมประเทศได้ 4 ปี รัฐธรรมนูญฉบับนั้นได้เน้นย้ำถึงแนวคิด Marxist-Leninism และต้องการรวมประเทศเวียดนามใต้ให้สำเร็จโดยพยายามล้มเลิกความเป็นประชาธิปไตยและเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับสังคมนิยม ส่งเสริมชนชั้นกรรมาชีพ และต่อจากนั้นเวียดนามได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี 1992 ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน ความแตกต่างของรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับนี้คือ ฉบับปี 1992 เริ่มขยายความสัมพันธ์กับต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น เลิกใช้คำว่าชนชั้นกรรมาชีพ มีแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้เองที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถาบันอื่น ๆ ของเวียดนามด้วย เช่น สภาแห่งชาติสูงสุด สภาแห่งชาติสูงสุดเป็นองค์กรสูงสุดในการควบคุมการบริหารกิจการของรัฐ โดยมีหน้าที่คัดเลือก แต่งตั้ง และถอดถอนประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี ประธานสภาแห่งชาติ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามดูเหมือนสภาแห่งชาติจะมีอำนาจมาก แต่ในความเป็นจริงแล้วมีบทบาทน้อยมากถ้าเทียบกับพรรคคอมมิวนิสต์ แต่ในอนาคตสภาแห่งชาติอาจจะต้องมีงานมากขึ้นเนื่องจากจะต้องตรากฎหมายใหม่ ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจ

นอกจากนั้นการพัฒนาทางการเมืองอีกด้านหนึ่งของเวียดนามก็คือ การเลือกตั้ง การเลือกตั้งครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงคือ การเลือกตั้งในปี 1992 เพราะเป็นการเลือกตั้งภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญใหม่ เป็นการเลือกตั้งที่ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสภาแห่งชาติ เช่น การที่พรรคคอมมิวนิสต์ให้มีผู้สมัครอิสระ และผู้สมัครไม่ได้เป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์

⁸ Asian Development Bank , Asian Development Outlook 2005, จาก

และสิ่งที่ไม่สามารถลืมกล่าวถึงได้เลยก็คือ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม Ho Chi Minh เป็นผู้ก่อตั้งพรรคฯขึ้น เมื่อปี ค.ศ. 1930 พรรคฯเวียดนามมีลักษณะเป็นองค์กรที่มีโครงสร้างองค์กรแบบแนวตั้ง กล่าวคือองค์กรระดับล่างจะต้องรายงานองค์กรระดับที่เหนือขึ้นไป การบริหารองค์กรของพรรคฯจะต้องทำความเข้าใจไปกับการบริหารงานของรัฐในทุกระดับด้วย พรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนามมีความเข้มแข็งมากและมักจะถูกนำมาเชื่อมโยงกับปัญหาด้านสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยอ้างว่าประชาชนเวียดนามถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

ประเทศเวียดนามในปัจจุบัน

ปัจจุบันประเทศเวียดนามมีชื่ออย่างเป็นทางการว่าสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Socialist Republic of Vietnam) มีเมืองฮานอย (Hanoi) เป็นเมืองหลวง และมีเมืองที่สำคัญ เช่น Ho Chi Minh City, Hue (เว้) และ Da Nang เป็นต้น มีระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม ใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1992 มีระบบพรรคการเมืองแบบพรรคเดียว คือ พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม รัฐบาลแต่งตั้งโดยสภาแห่งชาติ (National Assembly) มีวาระดำรงตำแหน่ง 5 ปี ผู้นำสำคัญทางการเมือง มีดังนี้ คือ นายเหวียน มินห์ เจี๊ยต (Nguyen Minh Triet) ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี นายเหวียน เติน ซุง (Nguyen Tan Dung) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และนายห่ง ดึก หมั่น (Nong Duc Manh) ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ เวียดนามมีประชากร 84,402,966⁹ คน (ประมาณการ กรกฎาคม 2006) อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรอยู่ที่ร้อยละ 1.02 (2006)

เวียดนามมีระบบเศรษฐกิจการตลาดแบบสังคมนิยม (Socialist-oriented market) ภายใต้นโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจได้ย๋ เม้ย (Doi Moi) ที่เริ่มใช้เมื่อเดือนธันวาคม 1986 สกุลเงินของเวียดนามคือ ดอง (Dong) อัตราการแลกเปลี่ยนประมาณ 16,000 ดองต่อ 1 เหรียญสหรัฐฯ หรือประมาณ 455 ดองต่อ 1 บาท¹⁰ รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปี คือ 3,100 เหรียญสหรัฐฯ¹¹ (2006)

⁹ Vietnam, The World Factbook ;

<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/vm.html>.

¹⁰ อัตราการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ, ธนาคารแห่งประเทศไทย (ข้อมูล ณ วันที่ 11 พฤษภาคม 2550) ;

http://www.bot.or.th/BOTHOME/PAGE/databank/FinMarkets/ExchangeRate/exchange_t.asp.

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ร้อยละ 8.4¹² (2005) อัตราการว่างงาน ร้อยละ 5.5 (2005) ปริมาณการค้าระหว่างประเทศ 7 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ (2005) สินค้าส่งออกที่สำคัญของเวียดนามคือ น้ำมันดิบ เสื้อผ้า และสิ่งทอ ผลิตภัณฑ์อาหารทะเล รองเท้าและเครื่องหนัง ข้าว ยางพารา เม็ดมะม่วงหิมพานต์ กาแฟ คอมพิวเตอร์ พริกไทย ถ่านหิน สินค้าหัตถกรรม ตลาดส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐฯ จีน สหภาพยุโรป ออสเตรเลีย สิงคโปร์ ไต้หวัน การลงทุนจากต่างประเทศในปี 2005 มีการลงทุนจากต่างชาติมูลค่า 2.5 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ จนถึงปัจจุบันมีจำนวนโครงการลงทุนจากต่างชาติทั้งสิ้น 3,815 โครงการ ประเทศผู้ลงทุนที่สำคัญคือ สิงคโปร์ ไต้หวัน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ฮองกง ฝรั่งเศส เป็นต้น

สภาพทางภูมิศาสตร์เวียดนามมีลักษณะทอดยาวจากเหนือจรดใต้ พื้นที่ตอนเหนือส่วนใหญ่เป็นทิวเขา แบ่งพรมแดนกับจีนและลาว มีพื้นที่ราบบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง พื้นที่ตอนกลางประกอบด้วยทิวเขายาวเหนือ-ใต้ จากภาคเหนือทอดตัวเป็นสันยาวตลอดรอยต่อเวียดนามและลาวมาจรดพรมแดนกัมพูชาตอนใต้ ขนานไปกับที่ราบชายฝั่งทะเลจีนใต้ พื้นที่ตอนใต้ ประกอบด้วยที่ราบลุ่มสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง

ลักษณะทางกายภาพ ประเทศเวียดนามมีพื้นที่ 331,033 ตารางกิโลเมตร (0.645 เท่าของประเทศไทย)¹³ ความยาวจากเหนือจรดใต้ 1,650 กิโลเมตร มีชายฝั่งทะเลยาวทั้งสิ้น 3,440 กิโลเมตร มีเขตแดนทางทะเลร่วมกับไทยยาว 97 กิโลเมตร ทิศเหนือมีพรมแดนติดจีนยาว 728 กิโลเมตร ทิศตะวันตกมีพรมแดนติดลาวยาว 1,555 กิโลเมตร ทิศตะวันตกเฉียงใต้มีพรมแดนติดกัมพูชายาว 982 กิโลเมตร ทิศตะวันออกมีพรมแดนติดทะเลจีนใต้ และทิศใต้ติดอ่าวไทย¹⁴ สภาพทางภูมิศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของประเทศส่งผลถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของเวียดนามอยู่ไม่น้อย

ในปัจจุบันนี้เวียดนามยังคงดำเนินการเปิดประเทศและปฏิรูปทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง เวียดนามได้ดำเนินมาตรการปฏิรูปในหลาย ๆ ด้าน อาทิ การแก้ไขรัฐธรรมนูญ การปรับปรุงระบบบริหารราชการ การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจมากขึ้น ในความก้าวหน้าทางการปฏิรูป

¹² กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงต่างประเทศ ; <http://www.mfa.go.th/web/2386.php?id=273>.

¹³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴ รัญญาทิพย์ ศรีพนา, "เวียดนาม," เอเชียรายปี 2549, (ตุลาคม 2549) : 103.

เวียดนามก็ประสบปัญหาไม่น้อย ทั้งเกี่ยวกับปัญหาคอร์ปชั่นหรือปัญหาทุจริตประพฤติมิชอบที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและความชอบธรรมของรัฐบาลเวียดนาม ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างเมืองกับชนบท ปัญหาการว่างงานในเมือง ปัญหายาเสพติด จะเห็นได้ว่าถึงแม้การปฏิรูปเศรษฐกิจจะส่งผลกระทบต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศทางด้านเศรษฐกิจแต่ทางด้านสังคมนั้นเวียดนามยังคงมีปัญหาให้แก้ไขอีกมาก